

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи
другого (магістерського) освітнього рівня

на тему:

**«Мистецька інтерпретація міграції молоді як соціальної
проблеми сучасної України»**

(на прикладі декоративної композиції «Крила», кераміка)

Виконала: студентка II курсу, групи ДПМ-61
спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»

Павлюк Дарина

Керівник: к. пед. н., доц. Власюк О. П.

Рецензент:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА. ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ. МІГРАЦІЯ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА: ХУДОЖНЬО- МИСТЕЦЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	
1.1 Проблема міграції та її соціально-економічний вплив на суспільство...	7
1.2 Вплив міграційних процесів на мистецтво.....	15
II. ТВОРЧА ЧАСТИНА. СТВОРЕННЯ ЗАДУМУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ	
2.1 Творчі пошуки та розробка ескізної бази	20
2.2 Створення проекту дипломної роботи	22
III. ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА. ГОЛОВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЕТАПИ ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕКОРАТИВНОЇ КОМПОЗИЦІЇ «КРИЛА»	25
3.1 Підготовка робочого місця та вибір інструментарію для виготовлення дипломної роботи	25
3.2 Основні технологічні етапи виготовлення твору	28
3.3 Проведення економічних розрахунків та обґрунтування витрат під час створення декоративної композиції.....	33
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
ДОДАТКИ	42

ВСТУП

Актуальність теми: Глобалізація світової економіки, політичні, соціальні, економічні і релігійні чинники активізували процеси міжнародної міграції, насамперед, трудової міграції. Міграція населення існувала, практично, завжди та обумовлювала колосальні зміни на нашій планеті, відіграла ключову роль у житті окремих народів і цивілізацій. У сучасних умовах, в умовах глобалізації соціально-економічного життя, проблема міграції, зокрема, робочої сили, є однією з найбільш суттєвих і важливих як для глобалізованого світу, так і для окремих держав, в тому числі і для України. Чисельність мігрантів в Україні, особливо трудових, з кожним роком зростає. Має місце двосторонній процес. З одного боку, зростає кількість українських заробітчан. За різними експертними оцінками (точних даних не існує), за кордоном знаходиться від 2,5 млн. до 8 млн. українців-заробітчан. З іншого, збільшується потік мігрантів, в основному, нелегальних, в Україну. За таких умов, виникає нагальна потреба глибокого дослідження процесів еміграції та імміграції, що відбуваються на теренах України, а також їхнього впливу на майбутнє України, художнього образу, дотичного до теми дипломної роботи).

Обрана проблема має достатньо глибокий ступінь розробки. Дослідження соціальної теми міграції проводяться відносно нещодавно, тому теоретичні аспекти потребують систематизації і доопрацювання. Проблему розглядали такі історики та мистецтвознавці як Олександр Федорук, Роман Яців, Галина Новоженець-Гаврилів.

Вчені соціальної економіки: Малиновська О.А., Мірошніченко Т.Є., Кукурудза І.І., Мельниченко О.А., Нагорна О.В. Вчені соціальної політології: Лобанова А.С., Щерба Г.І., Євтух В.Б., Мазука Л.І. та інші

Мета і завдання дослідження. дослідити міграційні процеси, що відбувались і відбуваються в Україні, з'ясувати їх вплив на соціально-економічну ситуацію в країні, дослідити стан розкриття теми міграції, як соціальної проблеми, у мистецтві, визначити позитивні та негативні наслідки

міграційного процесу, запропонувати заходи щодо зменшення негативних наслідків від міграції, привернути увагу та розкрити проблему засобами мистецтва, а саме за допомогою декоративної композиції «Крила». Отже, концепція керамічного твору «Крила» – розкрити засобами мистецтва вплив міграційних процесів на суспільство і привернути увагу до цієї соціальної проблеми.

Завдання:

- зібрати та опрацювати теоретичну інформацію стосовно проблеми міграції та її впливу на майбутнє;

- вивчити методичну та наукову літературу та джерела, які стосуються сформульованих розділів роботи;

- провести аналіз показників та статистичної інформації відносно досліджуваних процесів;

- проаналізувати опрацьований матеріал та сформулювати висновки та прогнози;

- здійснити пошук ескізного ряду для створення мистецького твору;

- опрацювати та викласти результати досліджень у пояснювальній записці;

- створити проект дипломної роботи;

- представити проект дипломної роботи та попередньо його захистити на кафедрі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;

- робота над ескізами та композиційним рішенням дипломного проекту під час проходження виробничої практики;

- втілити роботу в матеріалі;

- описати усі технологічні процеси виконання декоративної композиції «Крила»;

- підготувати ілюстративний матеріал (додатки) до пояснювальної записки;

- оформити творчу практичну роботу та підготувати до експозиції;

- провести економічні розрахунки дипломної роботи;

- подати дипломну роботу на зовнішнє рецензування;

- представити дипломну роботу до захисту.

Об'єктом дослідження міграційні процеси, що відбувались і відбуваються в Україні. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в країні. Позитивні та негативні наслідки.

Предметом дослідження вплив міграційних процесів на суспільство.

При написанні пояснювальної записки та створенні творчої роботи в матеріалі дипломної роботи я керувалася такими **методами дослідження**: *художнім (творчим) методом* (застосовувався для досягнення та перетворення концепції дипломної роботи в художньо-декоративну композицію), *спостереження* (збиралась необхідна наукова інформація), методи аналізу і синтезу (класифікувалися та порівнювалися дані досліджень), *розрахунок* (застосовувався при проведенні економічних розрахунків виробництва дипломної роботи в матеріалі), *узагальнення* (використовувався для відображення основних результатів дослідження в загальному положенні).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна робота виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва РДГУ з теми «Вітчизняне мистецтво в контексті європейського арт-простору: історичний дискурс і постмодерні виклики». Тему дипломного дослідження затверджено вченою радою факультету (Протокол №1 від 30.01.2020 р.) та Наказом ректора №76-07-04 від 05.02.2020 р.).

Структура пояснювальної записки до дипломної роботи: вступ, три частини, висновки, список використаної літератури та додатки.

Дипломна робота складається з проєкту, роботи в матеріалі - мистецького твору - декоративної композиції «Крила» та пояснювальної записки до дипломної роботи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати проведеного дослідження теми магістерської роботи у формі доповідей, повідомлень та тез були представлені:

- на III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Український та європейський мистецькі простори: історія, теорія, практика» 23 – 24 жовтня 2019 року (м. Рівне), доповідь на тему «Мистецькі погляди на проблему еміграції молоді».
- на XV Міжнародній студентській науково-практичній конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» 11-12 березня 2020 року (м.Полтава), доповідь на тему «Функції мистецтва у вирішенні соціальної проблеми – міграції сучасної молоді».
- на Міжнародній студентській конференції «Перспективні галузі наукових досліджень: динаміка та тренди» 16 жовтня 2020 року (м. Суми), доповідь на тему : «Художня інтерпретація соціальної тематики в сучасному українському мистецтві»

РОЗДІЛ I. МІГРАЦІЯ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА: ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

1. Проблема міграції та її соціально-економічний вплив на суспільство

У роки державної незалежності України характер, склад та спрямованість внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків зазнали суттєвих змін і набули нового значення. Міграції населення є важливим чинником суспільного розвитку. Здійснюючи вплив на економіку, народонаселення та інші соціальні системи, міграції сприяють їх ефективному функціонуванню. В умовах ринкової економіки і формування ринку праці вони є засобом активної підтримки територіально-галузевої збалансованості трудових ресурсів у національному господарстві.

Термін "міграція" походить від латинського слова, що означає переміщення, переселення. Вперше поняття «міграція» вводить у науковий вжиток у 1885 році англійський учений Е. Равенштейн у статті «Закони міграції» [31]. Автор визначає масштаби та тренди міграції у Великобританії, наводить власну класифікацію мігрантів, визначає основні групи чинників, що впливають на прийняття особою рішення про міграцію.

Як економічна категорія міжнародна міграція є безпосереднім проявом існування міжнародного (світового) ринку праці, який розвивається внаслідок нерівномірності розподілу трудових ресурсів між країнами. Працівники залучаються в країни, де попит на робочу силу відповідного рівня освіти та з необхідними навичками й професійними компетенціями перевищує її пропозицію. У випадку, коли працівник не може реалізувати власний потенціал, він прагне до переміщення в країну, де існує вільне робоче місце, що відповідає рівню його професійної компетенції. Якщо країна не може забезпечити відповідними робочими місцями працівників на національному ринку праці, виникає явище відтоку робочої сили. Що активно спостерігається і сьогодні.

Інтенсифікація міграційних процесів у світовому господарстві зумовлена кількома причинами [27, с. 146; 37, с. 367; 9, с. 143]:

- 1) тенденцією до збільшення контрасту у рівнях економічного і соціального розвитку країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили і населення;
- 2) зростанням міжнародного руху капіталу і функціонування транснаціональних корпорацій, які сприяють з'єднанню робочої сили і капіталу;
- 3) демографічною кризою в розвинутих країнах, що виявляється в скороченні кількості працездатних осіб і збільшенні людей похилого віку;
- 4) наявністю великої кількості непрестижних робочих місць у сфері послуг, охороні здоров'я, будівництві, сільському господарстві тощо, на які корінні жителі йдуть неохоче;
- 5) наявністю і насиченістю інформаційних зв'язків між країнами або їх відсутністю;
- 6) міжнаціональними, релігійними, політичними проблемами тощо.

У наукових працях, нормативних документах можна знайти різні трактування поняття трудової міграції. У найбільш загальному розумінні трудова міграція населення розглядається як переміщення персоналу за кордони окремих територій всередині країни чи за її межами, обумовлене зміною місця зайнятості та проживання. Як суспільне явище міграція включає в себе три параметри: зміну особою координат свого місцезнаходження (фактор мобільності), наміри особи покращити свій матеріальний і соціальний стан (фактор потреби) і намагання особи облаштуватися на новому місці і вважати його своєю «другою батьківщиною» (фактор стабільності) [4, с. 39]. Поняття трудового мігранта можна знайти у тлумаченнях міжнародних організацій з дослідження та регулювання міграційних процесів. Міжнародна організація з міграції визначає трудову міграцію в аспекті виїзду в іншу країну на постійне місце проживання з метою найму на роботу. Термін «міграція» фахівці Міжнародної організації з міграції застосовують як до окремих осіб, так і до членів сімей, що переїжджають до країни або регіону з метою покращення їх матеріальних або соціальних умов проживання та поліпшення перспектив для

себе та членів сім'ї. Рекомендація Організації Об'єднаних Націй зі статистики міжнародної міграції визначає мігранта як особу, яка проживала в іноземній країні протягом більш ніж одного року, не залежно від причин, з власної волі або примусово. При такому визначенні, ті, хто приїжджає на більш короткі періоди, наприклад туристи або бізнесмени, не вважаються мігрантами. Проте, загальний термін включає певні види короткострокових мігрантів, таких як сезонні сільськогосподарські робітники [23, с. 14–15]. У Європейській конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів визначення трудового мігранта трактується з боку правової можливості його зайнятості у певному регіоні та означає громадянина однієї країни, якому інша країна дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи [30, с. 1]. За визначенням інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України під трудовою міграцією слід розуміти переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [18, с. 8]. Я. Волоско поруч із поняттям трудової міграції виділяє пов'язану з нею міграцію економічну. Економічна міграція – це переселення мешканців із соціально-економічних причин, унаслідок погіршення умов життя і праці, які призводять до бідності та злиденності широких мас, водночас спричиняючи масове розшарування в суспільстві, що створює підґрунтя для поляризації та протистояння, конфліктів і суперечностей [7, с. 23]. Серед різновидів міграції дослідники також виділяють освітню міграцію. На думку І. Романенка освітня міграція є переважно тимчасовим переселенням з метою отримання освіти та підвищення кваліфікації за межами адміністративно-територіальної одиниці постійного проживання [28, с. 113–117]. Н. Павліха та Н. Степанюк надають визначення освітній міграції як соціально-економічного та демографічного процесу, що є частотою змін перебування, що здійснюється науковцями, професорсько-викладацьким складом, студентами та іншими особами всередині країни та за її межами з метою тимчасової або постійної зміни місця роботи, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, проведення

наукових досліджень, післядипломної освіти, стажування тощо [26, с. 220]. На думку дослідників, передумовою освітньої міграції визначається освітня мобільність, яка заснована на прагненні індивіда отримати певну освіту, яка може бути класифікована з точки зору бажаного рівня кваліфікації, професійного напрямку, шляхів отримання освіти та бажаного результату. Інтенсифікації освітньої міграції сприяють різноманітні інструменти, що створюються на регіональному рівні для інтеграції у сфері освіти (наприклад, Болонський процес у Європі) і покликані створити єдиний простір, на якому діятимуть спільні підходи до організації навчання, визнаватимуться документи про освіту. Специфічною особливістю освітньої міграції є її найменш шкідливий характер, на відміну від інших видів міграції. Бажаність освітньої міграції обумовлена доходами не тільки для освітньої галузі чи окремого закладу вищої освіти, але й для економіки країни, що надає освітні послуги, загалом. Крім того, споживачі освітніх послуг є потенційною робочою силою відповідної кваліфікації [17, с. 219]. Освітніх мігрантів, тобто іноземних студентів, можна вважати найбажанішою категорією мігрантів, оскільки вони представлені, як правило, найбільш обдарованими та мотивованими молодими людьми, готовими сприймати нові знання і технології. До того ж, ця категорія іноземців отримує освіту та кваліфікацію в країні перебування, що спрощує їх подальше пристосування до місцевого ринку праці, гарантує адаптацію до мовного та культурного середовища [11, с. 234]. У випадку повернення молоді після здобуття освіти в країну походження держава може отримати новий інтелектуальний продукт, знання та технології, що їх несуть з собою освітні мігранти. Проте значна частина цієї групи мігрантів схильна залишатися на постійне проживання за кордоном, що перетворює освітню міграцію на трудову. Як правило при аналізі міграційних процесів рух окремих категорій мігрантів досліджується окремо, оскільки втрати та вигоди для окремої країни різняться в залежності від кваліфікації трудового мігранта. Так З. Бараник у своїх дослідженнях виділяє чотири типи мігрантів в залежності від рівня їх професійної кваліфікації [2]: 1) мігранти низької кваліфікації – робітники, що

мають загальну або початкову середню освіту, низьку професійну підготовку, здатні виконувати тільки підсобні роботи відповідно до встановленого інструктажу; 2) кваліфіковані мігранти – особи, які переважно мають середню технічну або неповну вищу освіту, але не мають можливості (або бажання) працевлаштуватися в країні проживання здатні виконувати як розумову та фізичну працю у соціальній та будівельній сферах; 3) висококваліфіковані мігранти – особи, які мають вищу освіту, або ступінь магістра, або здобувають науковий ступінь, мають значний досвід роботи у певній галузі, посідають провідні (керуючі) посади, здатні виконувати висококваліфіковану роботу у технологічній, економічній та фінансовій сферах; 4) інтелектуальні мігранти – особи, що мають науковий ступінь кандидата або доктора наук, виїжджають за кордон з власної волі або за запрошенням, працюють переважно у високоінтелектуальних сферах: освіта, наука, технології. Усі переміщення осіб можна розділити на дві категорії: внутрішню міграцію, тобто переміщення працівників між регіонами всередині країни, і зовнішню міграцію – переїзд працівника за кордон. Зовнішня міграція, в свою чергу, поділяється на еміграцію, тобто виїзд працівника з країни, імміграцію – в'їзд в країну, та репатріацію – зворотне до еміграції явище, що полягає в поверненні трудового мігранта, що працював за кордоном, на батьківщину.

З точки зору походження мігрантів дослідники розділяють країни світу на три великі групи. До першої належать так звані країни-донори, що виступають джерелом виникнення міграційних потоків (легальних та нелегальних мігрантів, трудових мігрантів, біженців, шукачів притулку тощо). До другої належать країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку та матеріального добробуту. Насамперед, це країни Європейського Союзу, США, Австралія, Японія, Канада тощо, які в наукових джерелах прийнято називати реципієнтами, тобто країни, що переважно приймають мігрантів різних категорій, не спричиняючись до виникнення таких осіб на своїй території. Треті – це країни, що одночасно можуть кваліфікуватися і як реципієнти для менш заможних держав і, як постачальники трудових мігрантів для розвинутих країн [3, с. 143].

Наразі поділ на країни донори і країни-реципієнти здебільшого умовний, оскільки як високорозвинені країни є джерелом трудових мігрантів, так і в низькорозвинені країни мігрують фахівці та менеджмент транснаціональних корпорацій, що відкривають на території третіх країн свої виробництва. Чинники, що зумовлюють трудову міграцію персоналу, за джерелом виникнення можна поділити на внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні). Основним ендегенним чинником міжнародної трудової міграції вважають відносний рівень доходу працівника порівняно з рівнем оплати праці в інших країнах, в які може бути здійснено трудову міграцію, а також невідповідності між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в країні вибуття. Серед найважливіших екзогенних чинників дослідники називають [24, с. 102- 103; 80, с. 4;]: 1) міждержавні відмінності у рівнях життя населення, доходів та продуктивності праці; 2) міждержавні відмінності у рівнях зайнятості та безробіття, структурі попиту та пропозиції робочої сили; 3) міжнародний рух капіталу та транснаціоналізацію виробництва; 4) розвиток та зниження вартості транспортного сполучення і комунікацій; 5) демографічні особливості країн вибуття та прибуття (статеві-вікова структура населення та його чисельність); б) політичне, правове, екологічне та етнічно-культурне становище країн. В свою чергу, серед екзогенних чинників вирізняють неекономічні та економічні. До неекономічних чинників включаються політико-правові, релігійні, етнічні, екологічні, освітньо-культурні та психологічні чинники. До економічних факторів слід віднести наявність країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку, що викликає переміщення робочої сили з бідних країн до країн з високим рівнем життя; стан національного ринку праці; зростання масштабів міграції капіталу, функціонування транснаціональних корпорацій тощо [1, с. 1]. Широко розповсюдженою є класифікація факторів міграції залежно від можливостей держави регулювати їх вплив на міграційні процеси. Так виділяють керовані (фактори-регулятори) і некеровані (фактори-умови). Виділяють і третю групу безпосередньо не керованих, але побічно регульованих факторів. Фактори поточного, оперативного державного регулювання,

переважно мають соціально-економічну природу. До них відносять відмінності в заробітній платі, встановлення або відміну певних пільг, розподіл капітальних вкладень, кадрову і національну політику. До факторів, не керованих державою, відносять фактори, що постійно діють: природні умови (метеорологічні, геологічні, фітогеографічні та зоогеографічні), транспортно-географічне положення територій. До побічно регульованих відносять так звані «тимчасові» фактори, які можуть бути змінені поступово. Це рівень освоєння території, тобто створення виробничої і соціальної інфраструктури; статево-віковий та етнічний склад населення. Слід зазначити, що фактори міграції населення діють не ізольовано, а в сукупності, лише, міняючи свою значущість у різних місцях і в різний час, хоча їх сукупність у всіх випадках може розрізнятися. Виняток становлять лише примусові міграції, де домінуючим, частіше єдиним, виступає правовий фактор [6, с. 3-5].

Історично склалося так, що явище міграції - необхідний та природний атрибут міжнародних відносин, суспільного існування різних народів, етнічних та соціальних груп, країн.

Інші автори звертають увагу на строки перенаселення або на просторовий аспект переміщення людей. Так Румянцев зазначає, що ММРС- це переселення працездатного населення з одних держав до інших строком більше, ніж на рік, викликане причинами економічного чи іншого характеру [8,с.147].

Дослідники із Оксфордського університету підкреслюють, що міжнародна міграція є невід'ємною частиною глобалізації, яка може бути характеризувана як розширення, поглиблення та прискорення всесвітніх міжнародних зв'язків в усіх аспектах соціального життя [16].

Фактично, міграція населення на території сучасної України не припинялася ніколи. На початку першого тисячоліття до нашої ери у Північне Причорномор'я прийшли киммерійці. У сьомому столітті до нашої ери тут заснували свої колонії греки, водночас з якими з'явилися скіфи, яких на початку нашої ери змінили сармати. Потім із Кавказу прийшли алани, за ними готи. У шостому столітті – гуни. Згодом - хазари, болгари, угри, печеніги, половці. А у

восьмому столітті прийшли монголо-татари. Міграційні процеси продовжувались на території України і після татаромонгольської навали у вигляді появи різних поселень поляків на «східних кресах», заселення українських степів росіянами, німцями, греками, болгарами, сербами та іншими народами. За радянських часів міграційні процеси здійснювались в межах СРСР планово, цілеспрямовано: росіяни й інші народи Союзу поселилися в Україні, а українці - в Росії й інших республіках. Мала місце і примусова міграція. Це, передусім, так звані «куркулі» - заможні селяни, яких понад 1 млн. осіб було вислано у процесі колективізації за межі України – у Сибір і північ Росії. Із початком Великої Вітчизняної війни відбулася масова евакуація людей, особливо з міст України, у східні регіони СРСР. Зі своїх поселень примусово були вивезені німці, татари та ін. Також мало місце насильницьке вивезення молоді з окупованих територій на роботу в Німеччину. У післявоєнні роки Україна стала регіоном масової імміграції. Сюди стікалося населення з різних регіонів СРСР, особливо до східних та південних областей країни. Значні міграційні процеси мали місце і в межах України. Насамперед це міграція у напрямку село - місто. Відбувався прискорений процес урбанізації країни. Спеціалісти з східних регіонів направлялися до західних областей, а із заходу селяни і працівники робітничих професій переселялися на схід: Придніпров'я і Донбас. У 60-ті роки ХХ ст. значних обсягів набуває міграція молоді, яка їде на промислові новобудови, на освоєння цілинних земель Казахстану і Сибіру. Що стосується еміграції за межі СРСР, то в повоєнний період вона була незначною. Така ситуація пояснюється закритістю кордонів Радянського Союзу. Варто зазначити, що міграційні процеси, які мали місце у післявоєнні роки до 90-х років ХХ століття в Україні в цілому позитивно впливали на соціально-економічний розвиток країни, про що свідчать достатньо високі показники темпів економічного розвитку. Середньорічні темпи економічного зростання складали 3,5-7%. Була створена потужна промислово-індустріальна база, розвинене сільське господарство [19, с.8].

Зі здобуттям незалежності принципово змінились і міграційні процеси в Україні та їх вплив на соціально-економічний розвиток. Якщо на початку дев'яностих років багато українців та представників національних меншин, які раніше проживали в Україні (кримські татари, вірмени, болгари, греки, німці та інші), почали повертатись (репатріюватись) на свою батьківщину і сальдо міграції було додатнім (у 1992 році, наприклад, воно становило понад 282 тисячі осіб), то уже в 1993 році потік репатріантів майже припинився і сальдо міграції стає від'ємним. Із 1995 року Державний комітет статистики України почав обліковувати і опубліковувати дані про міграцію як внутрішньорегіональну, міжрегіональну у межах України, так і міждержавну. Але офіційна статистика враховує лише зареєстровані випадки міграції.

2. Вплив міграційних процесів на мистецтво.

На сьогоднішній день можна побачити значне зацікавлення соціуму розвитком українського образотворчого мистецтва, творчістю окремих українських художників, становленням нових мистецьких шкіл та напрямів. Надбання талановитих українців, зокрема представників нашої діаспори цікавлять не тільки мистецтвознавців та істориків, а й безпосередньо журналістів, публіцистів та звичайних громадян. Для українців, які проживають закордоном, мистецтво несе в собі не лише естетичну функцію, а й вважається засобом національної самоіндефікації, боротьбу за українську державність, що не залишає байдужим нікого із пересічних глядачів. У зв'язку з цим ми все частіше відкриваємо для себе нових маловідомих, а то й зовсім невідомих українських художників закордоння, які внесли великий внесок у розвиток світового мистецтва. Про це говорить підготовка мистецьких виставок, наприклад виставка творів Якова Гніздовського зі збірок Національного музею у Львові ім. А. Шептицького, Національного художнього музею України (НХМУ), Борщівського обласного краєзнавчого музею та приватних колекцій,

що відбулася у 2015 р. у приміщенні НХМУ з нагоди 100-річчя від дня народження українсько-американського митця. Публікація альбомів із репродукціями творів, створення фільмів та відеороликів ,зокрема, у Канаді було знято декілька документальних фільмів про творчість Василя Курилика.[9.с 118]

Це вказує на важливість популяризації не лише творчості самих митців, а й джерельної бази, що дозволить краще підійти до вивчення теми. За останні десять років розпочалося поступове наукове вивчення творчої діяльності українських художники, що проживають за межами України. Зокрема, творчість митців української діаспори зацікавила сучасного українського мистецтвознавця Олександра Федорука[22]., який доклав багато зусиль у своїх працях задля повернення в українську історію невідомих імен талановитих митців як Микола Бутович (1895-1961), Василь Хмелюк (1903-1986), Людмила Морозова (1907-1997), Петро Капшученко (1915–2006) та ін. Значну увагу на долях українських художників в еміграції – Едварда Козака (1902–1992), Петра Андрусіва (1906–1981), Роберта Лісовського (1893–1982) зосередив також львівський мистецтвознавець Роман Яців.[32]. До кола його наукових інтересів ця маловідома на той час українській радянській науці тема потрапила ще наприкінці 1980-х років, та не полишає її вивчення й сьогодні. До творчості представників української діаспори звернулася й львівська вчена Галина Новоженець-Гаврилів, яка порушила проблематику культурно-мистецької адаптації українських митців за кордоном , дослідила творчість митців-традиціоналістів та новаторів, а також розвиток мистецтва від традицій української графіки до модерних графічних форм.[25].Такі науковці як Світлана Герегова, Галина Горбунова, Юрій Рубашов, Анатолій Трембіцький [10].та ін. вже зосередились більше на вивченні окремих мистецьких постатей. Важливим є зацікавлення сучасного суспільства темою мистецтва , що для української діаспори стало засобом лобювання інтересів батьківщини. Потреба залучення дослідниками нових джерел для вивчення художників та їхньої творчої діяльності в еміграції вказали на необхідність репрезентації документів з цієї

теми. У зв'язку з цим наприкінці 2016 р. Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ) за участю кафедри історії мистецтв і кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка підготували документальну виставку “Натхнені Батьківщиною: творчість українських митців за кордоном”. Відкриття виставкового проекту відбулося у жовтні 2016 р. у Київському міському будинку учителя. Відвідувачі виставки отримали можливість ознайомитися з архівними документами за період з 1920-х років до початку XXI ст., що висвітлюють творчий шлях більше 30 українських митців, які проживали у Венесуелі, Канаді, Німеччині, Польщі, США, Франції, Чехословаччині та ін. країнах світу. Представлені документи розповіли про мистецьку діяльність цілої плеяди художників: Петра Холодного (старшого, 1876–1930), Олени Кульчицької (1877–1967), Роберта Лісовського, Миколи Бутовича, Віктора Цимбала (1901–1968), Едварда Козака, Петра Холодного (молодшого, 1902–1990), Петра Андрусіва, Людмили Морозової, Галини Мазепи (1910–1995), Якова Гніздовського (1915–1985) та ін. Особливу увагу гостей заходу привернув комплекс документів про творчі пошуки художників родини Кричевських, що є новим надходженням до ЦДАЗУ та експонувався вперше. Це – каталоги, афіші виставок, запрошення, листівки із репродукціями, повідомлення у закордонних засобах масової інформації про Василя Григоровича Кричевського (1872–1952), Миколу Васильовича Кричевського (1898–1961), Василя Васильовича Кричевського (1901–1978) та його доньку Катерину Кричевську-Росандіч (1926 р. н.). Гармонійним доповненням до архівних документів були репродукції гравюр Миколи Кричевського, видані в Парижі у 1944 р.[33].

У архівному фонді ЦДАЗУ та довідково-інформаційному фонді від початку 20-х років XX ст. до XXI ст. зберігаються документи, які несуть інформацію не тільки про творчість митців, а й відтворюють культурно-мистецьке життя українців за кордоном. В архівах знаходиться широкий спектр ізографічних документів таких як афіші, репродукції образотворчих творів, поштові листівки,

статті опубліковані на сторінках еміграційно періодичних видань. Дуже цікавим та важливим елементом української творчості були вітальні листівки. Поштові листівки з малюнками були призначені для привітання з новорічними, різдвяними, великодніми святами, та іншим знаменитим датам української історії. Значна кількість цих документів зосереджена у ф. № 18 «Колекція філокартичних матеріалів зібрана українцями в Словаччині» та ін. Цікаво, що поштові листівки з малюнками Петра Андрусіва, Миколи Анастазієвського (1891-1974), Василя Залуцького (1895-1973), Вадима Доброліжка (1913-1973), Мирона Білинського (1914-1984), Катерини Кричевської Росандіч розкривають побутові сцени та зображують українські сюжети, розкриваючи при цьому традиції, звичаї та обряди. Знайомлять глядача безпосередньо з українською культурою та звичаями. Також часто на листівках зображували художні репродукції образотворчих творів українських митців на історичну та релігійну тематики «Бенкет на княжому дворі» Петра Андрусіва, «Возвеститель» Юліана Колесара (1927-1992). Українські митці за кордоном яскраво представляли українську державу перед світовою громадськістю. Вони часто зображували окрім українських сюжетів побуту, звичаїв, обрядів, елементів одягу українського народу, а й показували гостру критику радянської влади.

Карикатури сповнені сарказмом на «совіцьку» владу та на її суспільно-політичний устрій показували злочини проти народу України. Українські митці друкували свої карикатури в журналах та газетах у видавництвах їхніх поселень. Так Зенон Погорецький у 1945 р. в українській газеті «Новий Шлях», що виходила в Торонто, опублікував серію малюнків із критикою Йосипа Сталіна та радянської влади. Віктор Цимбал, який мав псевдонім «Цвіркун»[38]. зобразив образ кривавого та лицемірного першого секретаря ЦК Комуністичної партії. Також можна згадати і висміювання політики Кремля щодо України журналіста та українського митця Едварда Козака, який ілюстрував та видавав журнал гумору і сатири «Лис Микита», примірники якого за 1948-1991 рр. можна побачити у ДІФ ЦДАЗУ[39]. Менше інформації відомо про афіші мистецьких заходів які також є представленими у фондах ЦДАЗУ, зокрема у ф.

№41 «Семелко Михайло Дамянович (1901-1980) громадський діяч та український журналіст» зберігається афіша Українського канадського фестивалю мистецтва, що проходив у Торонто 30 серпня – 3 вересня 1971 р. на якому була представлена виставка робіт художників Канади[40]. Зберігається у архівах і афіша виставки творів Катерини Кричевської- Росандіч «Places revisited», яка експонувалась у Квівленді 29 березня - 30 квітня 1985 р. Подібних документів зберіглося небагато і переважно фрагментами, проте це вказує про важливість творчості українських художників, зокрема, про їхню техніку та тематику в роботах, дати та місця проведення їхніх виставок, тощо. Дуже цінними для реконструкції творчих біографій українських митців, що перебувають за кордоном є каталоги виставок, які включають в себе цінну інформацію та багато різноманітних фактів. Зокрема, зокрема, каталог третьої української мистецької виставки, організованої Об'єднанням митців українців в Америці 17 квітня – 14 травня 1955 р. у Нью-Йорку, інформує про її членів видана Листівка з репродукцією твору Петра Холодного (молодшого) “Christ the King”. Церква Св. Іоанна Хрестителя у Хантері, Нью-Йорк (США). Так, на виставці експонувалися 105 робіт 40 українських митців із США, Німеччини, Франції, Аргентини і Венесуели. Живописні та графічні роботи представили відомі українські художники: Микола Анастазієвський, Петро Андрусів, Олександр Архипенко (1887–1964), Северин Борачок (1898–1975), Олекса Булавицький (1916–2001), Олекса Грищенко (1883–1977), Микола Кричевський, Катерина Кричевська-Росандіч, Галина Мазепа, Антін Малюца (1908–1970), Петро Мегик (1899–1992), Людмила Морозова та ін. Серед скульптурних робіт були представлені твори 3 майстрів – Сергія Литвиненка (1899–1964), Валентина Сім'янціва (1899–1992) і Григора Крука (1911–1988).

Завдяки каталогу цієї виставки можна зазначити техніку виконання мистецьких творів та різноманітність їхніх жанрів, а саме: велика кількість пейзажів, натюрмортів, портретів, картин написаних на історичну тематику, виконані олійною фарбою, гуашшю, темперою, сангіною, пастеллю та іншими

матеріалами такими як шовковий друк , кольорова літографія, воскові кредки (олівці).

Також у ЦДАЗУ зберігається каталог виставки робіт такого художника як Мирона Лева (Левицького, 1913-1993) в якому ідеться про експонування його картин виконаних олійною технікою, що відбулася 6-20 квітня 1960 р. У Торонто. У документах також зазначено , що з 1939 року митець брав участь у виставкових проєктах в Україні, Франції, Бельгії, Австрії, Канаді та США, зокрема в Парижі (1958 р) та Торонто (1982) мав дві персональні виставки. Зазначимо і каталог Світової виставки українського мистецтва, що відбулася у Торонто (1982 р.). У цьому виданні опубліковано більше як 110 репродукцій художніх творів 84 художників, коротка біографія також була представлена у документі на англійській та українській мовах. Цінність цього видання є дуже значною.

Можна сказати, що такі документи, як каталоги виставок надають інформацію про художні виставки та несуть в собі джерело знань про розвиток українського образотворчого мистецтва закордоном різного періоду. Окрім поодиноких документів, що інформують про різні аспекти творчості митців української діаспори, на зберіганні в ЦДАЗУ знаходиться фонд особового походження № 67 “Цибульський (Цибулько) Василь Євгенович (1904–1992), художник (Австралія)”, документи якого хронологічно охоплюють період з 1930 р. до 2006 р. Архівні документи, зокрема довідки, посвідчення, рекомендації (або їх засвідчені копії) містять у собі біографічні відомості про художника та членів його мистецької сім’ї. Проте найбільш інформативними є документи про діяльність Василя Цибульського. Це – грамоти від Української громади в Мельбурні, якими він був нагороджений у 1963, 1964, 1975, 1981 рр. за віддану працю у плеканні українського образотворчого мистецтва в еміграції; листи від Патріарха і Кардинала Української греко-католицької церкви Йосипа Сліпого та Музею українського мистецтва в Аделаїді із засвідченням його мистецької вправності та подяками за подаровані картини.

Також до ф. № 67 увійшли фотографії Василя Цибульського і ряд фотокопій його картин. Вирізки з газет про митця було опубліковано у періодичних виданнях таких як «Вільна думка», «Українські вісті», «Церква і життя» та ін. Важливу інформацію особливо для дослідження творчості українських художників та подальшої долі їхніх культурних набутків можна знайти у документах ф. №68 «Колекція документів щодо повернення в Україну творчої спадщини громадсько-політичних; культурних та наукових діячів української діаспори». Фонд включає в себе опис №1 та зазначає 78 справ за 1983-2011 рр. Документи розкривають діяльність Національної комісії з питань повернення в Україну культурних надбань при Кабінеті Міністрів України, яка була заснована 28 грудня 1992 року для реалізації політики держави у сфері збереження та повернення в Україну національної духовної спадщини та культурних цінностей. Також документи, що тут зберігаються розкривають діяльність Державної служби контролю за переміщенням культурної спадщини через державний кордон України від 7 лютого 2000 року після ліквідації Національної комісії. До цього фонду увійшла велика кількість документів про передачу спадщини українських художників, що проживають за кордоном : акти про передачу, афіші, заповіти, дарчі, буклети, сценарії заходів, тощо. У ф. №68 представлені документи , в яких вказано про активні переговори щодо повернення на Батьківщину творчої спадщини Олександра Швайковича (1842-1919) з Австрії; Віктора Грозного (1925-2002) з Австралії; Михайла Парашука (1878-1963) з Болгарії; Любослава Гуцалука (1923-2003), Діонізія Шолдри (1925-1995) з США; Василя Курлика (1927-1977) з Канади; Галі Мазуренко (1901-2000) з Великої Британії; Юрія Кульчинського (1912-1993) з Франції та ін.

Зауважимо, що українські періодичні видання та газети, що виходили невеликими тиражами на територіях Радянської України, Галичини та у інших країнах таких як Австрія, Польща, Франція, Канада, США та ін. включали в себе великий обсяг інформації про творчу діяльність українських художників за кордоном, котрі розпочали свій творчий шлях з перших десятиліть політичної еміграції після Української революції (1917-1921 рр.) У складі ф. №15 та у ДІФ

ЦДАЗУ зберігається періодичний комплекс міжвоєнного та повоєнного періодів, який чітко розкриває розвиток українського образотворчого мистецтва. В архівах зберігаються періодичні видання української діаспори, присвячені темі виключно українського мистецтва. Зокрема, місячник “Українське мистецтво” (ч. 2, листопад 1926 р., Львів) , журнал літератури, мистецтва і критики “Арка” (ч. 1, 5, 1947 р., Мюнхен) , альманах “Українське мистецтво” (ч. I–II, 1947 р., Мюнхен), видання Об’єднання митців українців у Філадельфії “Нотатки з мистецтва” (ч. 18–19, 1978–1979 рр., Філадельфія) тощо. Ці видання включають в себе інформацію про українське образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, діяльність Художнього інституту мистецтв у м. Києві, що був заснований як Українська академія мистецтв у 1917 р. та Канадсько-української мистецької фундації; інформацію про проведення мистецьких заходів, що відбувалися в Україні, Франції; репродукції картин та графічних робіт багатьох українських митців. Також усі періодичні видання – газети , тижневики, журнали, альманахи, окрім того що несуть собою інформаційне наповнення , є дуже цінними ще з точки зору мистецтва. Варто зазначити, що українські художники- графіки з метою додаткового заробітку та безпосередньо задля розвитку своєї творчості займалися дизайнерським оформленням, наприклад оформлювали обкладинки до видань, розробляли ряд графічних ілюстрацій. Зокрема Андрій Серeda разом з Петром Холодним (старшим) зробили оформлення ілюстрованого журналу для дітей «Ранок» (ч. 1, 1920 р., Кам’янець- Подільський).

Багато українських періодичних видань, що виходили за кордоном мають різноманітну тематику публікацій. Вагома частина з яких містять у собі політичні погляди їх редакторів та видавців та значну частину статей, що розкривають творчість українських художників. Це допомагає підняти важливі питання на розгляд громадськості та проінформувати мистецьких дослідників якими техніками володіли митці, в яких жанрах виконували свої роботи, де і коли відбувалися їхні виставки, надати хронологію важливих подій культурного, мистецького життя українців за кордоном.

Окремі факти із творчих біографій українських майстрів, що на перший погляд не видаються наскільки важливими, в дійсності дозволяють відтворити послідовність подій культурного життя українців за кордоном. Окрім повідомлень – невеличких за розміром і водночас надзвичайно інформативних джерел інформації – в українській еміграційній періодиці опубліковано чимало авторських статей щодо творчості українських митців-емігрантів. Їх тематика є досить широкою: від праць, присвячених певним художникам (Якова Гніздовського “Гульня на Олімпі. Про Пітера Бройгеля Старшого”, Володимира Залозецького “Олекса Новаківський”, Роберта Лісовського про художника-графіка, автора перших українських державних знаків Георгія Нарбута та ін.), до статей щодо розвитку українського мистецтва в цілому та його окремих напрямів (Володимира Січинського “Українська академія наук”, “Дещо про наше малярство” – про творчість Роберта Лісовського, Миколу Бутовича, Павла Ковжуна, Петра Холодного (молодшого), Івана Труша та формування двох мистецьких шкіл – Олекси Новаківського і Петра Холодного (старшого), Олекси Повстенка “Фрески і мозаїки Св. Софії в Києві”, С. Коломиєць “Українська різьба сьогодні”, Святослава Гординського “На великих шляхах. До проблем сьогочасного українського образотворчого мистецтва”, Антіна Малюци “Народне мистецтво чи мистецький промисел?”. Ряд статей, присвячених персоналіям українських митців, у всій своїй масі стають невід’ємними джерелами при вивченні їхньої творчості. Так, у фондах ЦДАЗУ зберігаються публікації, що висвітлюють мистецьку діяльність видатного українського художника, громадсько-політичного діяча та вченого Петра Холодного (старшого) у період 1920–1930-х років (під час його перебування в еміграції), а також розповідають, як сучасники оцінювали внесок митця у розвиток української культури. Також на увагу заслуговують видані за кордоном монографії та біографії (автобіографії), що висвітлюють розвиток українського мистецтва і творчість окремих художників. Серед них: “Начерк історії українського мистецтва. Ч. I” Миколи Голубця (Львів, 1922 р.), “Скорочений курс історії українського мистецтва” Дмитра Антоновича (1923 р., Прага) ,

“Книга мистців і діячів української культури” (1954 р., Торонто) ,
“Автобіографія М. Бутовича і стаття В. Січинського” (1956 р., Нью-Йорк) ,
“Василь Григорович Кричевський. Життя і творчість” В. Павловського (1974 р.,
Нью-Йорк), “Українські історики про Юрія Нарбута і його школу” (1983 р.,
Мюнхен) та ін. Оголошення щодо продажу альбому дереворізів Якова
Гніздовського. “Народна воля”, Скрантон, ч. I, 7 січня 1988 р.

Чимало українських митців за кордоном, які своєю творчістю представляли
інтереси України та всього українського, здобули визнання у країнах
проживання, а то й світову славу. На жаль, імена багатьох із них сьогодні
залишаються маловідомими широким верствам українського населення та
малодослідженими вітчизняними вченими. Ця ситуація пояснюється
перебуванням їхньої творчої спадщини та документальних свідчень про їхнє
життя за межами України. Саме тому вкрай важливо, щоб архіви українських
митців поверталися на Батьківщину та поповнювали національний архівний
фонд. З цією метою відділом формування НАФ ЦДАЗУ здійснюються роботи з
виявлення, ведення переговорів та передавання до архіву документальної
спадщини українських митців. Так, у 2015 р. від київського краєзнавця Дмитра
Малакова на постійне зберігання до ЦДАЗУ надійшли документи Катерини
Кричевської-Росандіч, яка нині проживає у США. Передані документи
інформують не лише про мистецькі здобутки художниці, а й цілої мистецької
родини Кричевських. Серед документів нового надходження – афіші, каталоги
та буклети організованих виставок художніх творів, запрошення, листування,
репродукції картин тощо. Нерідко каталоги виставок художників родини
Кричевських містили й переліки усіх їхніх персональних виставок, що
відкривалися як у США, так і на європейському континенті, а також
колективних виставкових проєктів, до яких вони долучалися. Цінними для
дослідника будуть і зошити з лекціями відомих викладачів, зокрема: проф.
Карла Ясперса (історія філософії), проф. Густава Хартлауба (мистецтво ХХ ст.)
та ін., що їх прослухала свого часу Катерина Кричевська у Гейдельберзькому
університеті в Німеччині. Також на стадії наукового-технічного опрацювання

знаходяться документи щодо творчості Василя Хмелюка. Це, зокрема, запрошення на виставки його робіт 1942 р. та 1943 р., каталоги виставок 1943 р., 1945 р., а також графічні роботи Івана Модзалевського. “Борщак Ілько Костянтинович (Баршак Ілля Львович, 1892–1959), історик, публіцист, літературознавець, дипломат, громадський діяч”. Звісно, у межах цього огляду документів про творчість українських митців за кордоном немає змоги вказати усі джерела та охарактеризувати їх інформаційне наповнення, особливо повідомлень та статей періодичних видань з ДІФ ЦДАЗУ. Проте архів здійснює заходи щодо популяризації документів із цієї теми. Зокрема, на офіційному сайті архіву розміщено тематичний перелік документів “Життя і творчість українських митців в еміграції (за документами ЦДАЗУ)”. Таким чином, документи зарубіжної україніки щодо творчості українських митців, що вже знаходяться на державному зберіганні, репрезентовані каталогами виставок, афішами, поштовими листівками, спеціально оформленими українськими художниками, ілюстрованою періодикою, а також листуванням, численними повідомленнями та статтями в українських еміграційних періодичних виданнях. Інформаційні можливості усіх цих документів важко переоцінити. Адже попри їх фрагментарність та розпорошеність у складі різних фондів, вони розкривають маловідомі факти з життя українських митців, інформують про творчі досягнення та визнання їхніх заслуг світовою громадськістю. Ці архівні документи є незамінним доповненням до візуальних джерел – образотворчих творів і стануть у нагоді історикам мистецтва, мистецтвознавцям або ж іншим фахівцям при підготовці культурологічних проєктів для широких кіл громадськості.

II. ТВОРЧА ЧАСТИНА. СТВОРЕННЯ ЗАДУМУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

2.1 Творчі пошуки та розробка ескізної бази

Етап творчого пошуку є дуже важливим та являє собою структурну ланку творчого процесу створення художнього виробу.

Для того, щоб створити твір мистецтва достатньо навіть найдрібнішої деталі, яка може дати іскру нашій уяві, стати рушійною силою для створення чогось прекрасного. Виношуючи в собі певну ідею, митець перетворює її в задум, який потім втілює в реальність. В нашому ж випадку він втілюється спочатку у вигляді ескізів, потім – проекта, і, згодом, в готовому керамічному виробі. Проходячи такий шлях розвитку наш задум має масу варіацій – нових ідей на ту ж саму тему, що в свою чергу допомагають збагатити і покращити кінцевий варіант мистецької роботи. Наочно сформулювати задум нам допомогли ескізи, з яких безпосередньо і починається практичне втілення нашого задуму. Характерною особливістю ескізного пошуку є те, що втілюючись на папері, ідеї видозмінюються, набувають нової форми і звучать по – новому, викликаючи все нові і нові емоції у автора. Тому ескізний пошук – дуже важлива рушійна складова всієї роботи. Так само було і з нашою роботою: спочатку ескізи мали зовсім інший вигляд ніж кінцевий результат. Працюючи над ескізами, ми тим самим даємо змогу розвиватись фантазії, адже саме вона є початком усіх наших думок та ідей.

«Ідея» у перекладі з грецької означає «початок», і тому саме ідея, з наукової точки зору, береться за основу того чи іншого процесу людської творчості. Особливістю ідеї є здатність виявляти найсуттєвіші, всепідпорядковуючі риси і закони об'єктивних процесів і створювати цілісний, взірцевий образ предмета в пізнанні або творчості. З цього погляду ідея споріднена з ідеалом, оскільки спрямована на досягнення вищої істинності й довершеності у відображенні й перетворенні існуючого. Вона органічно поєднує в собі теоретичні та практичні аспекти відношення людини до світу [15, с. 156].

Варто зауважити, що образ роботи – це зовнішнє вираження внутрішнього світу і відображення характеру автора. Творчі люди відкривають істинних себе світу через свої роботи. Тому образ роботи зумовлюється насамперед особливостями її автора, тому що будь-яка ідея пропускається через призму власного бачення, на підґрунті зібраних матеріалів, що стосуються теми нашої роботи, які упорядковуються у нашій голові в процесі роботи над заданою темою. Спочатку це просто тема, яка визвала у нас цікавість, а згодом вона втілюється у щось зовсім нове, в те, що і стане результатом нашої роботи.

Обрана нами тема має назву – «Крила». Для того, щоб уміло та правильно розробити ескізну базу, потрібно задіяти певні знання з матеріалознавства та основ композиції. Слід добре розуміти, що таке композиція, адже без чіткого розуміння цього наша робота може виглядати не дуже професійно і не досконало.

Композиція – засіб розкриття ідейно – художнього змісту витвору мистецтва, розміщення основних його елементів і частин у визначеній системі та послідовності, способи поєднання образів у єдине ціле. Важливу роль відіграє така складова композиції як ритм, що визначає унікальність композиції, тому що для композиції головне щоб вона була цікава. Ритм – це рівномірне чергування дій або елементів, несвідоме або організоване, створене людиною, машиною, в природі і т. д. Ритм буває пластичний, світловий, ритм об'ємів і просторів. Тому ритм потрібно прийняти до уваги і підлаштувати його до потреб конкретної композиції [13, с. 301].

За допомогою композиції художник організовує фігури та предмети на площині і в просторі, виділяє їх взаємозв'язок, підпорядковує другорядні сюжетні елементи основним.

Об'ємна композиція – це форма, що має замкнену поверхню і сприймається з усіх боків. Виразність і ясність сприймання об'ємних композицій залежить від взаємозв'язку і розміщення їх елементів, виду форми поверхні і від точки зору. Глибинно – просторова композиція

складається із матеріальних елементів, об'ємів, поверхонь і простору, а також інтервалів між ними.

Незначні відмінності в лініях, плямах свідчать про нюансні відношення. Композиційні відношення, що наближаються до повторення різних елементів, величин, властивостей площинно – просторової форми, називаються нюансами (буквально – відтінок, ледь помітна різниця). У нюансних композиційних відношеннях подібність при повторюваності переважає, а тому вони, як тотожні, є засобами вираження цілісності і спокою у творах [12, с. 98].

Для характеристики предмета як цілісного і гармонійного організму в його формі повинні бути узгодженість і співмірність частин, їх спорідненість і подібність. У цьому і полягає суть нюансу. Нюанс може проявлятися у формі, величині, русі, конструкції, світлості, фактурі, кольорі.

Збільшуючи нерівність у співвідношенні величин, характері властивостей предмета, ми водночас зменшуємо їх подібність – і переваги набуває розбіжність. Яскраво виражену різницю між елементами називають контрастним співвідношенням.

Контраст посилює відчуття різниці між предметами, їх частинами або ознаками, і тому є засобом розчленування групи на окремі предмети, а предмета - на окремі частини. Це дає можливість виділити із групи необхідний предмет, необхідну частину в ньому [29, с. 43].

Контраст є засобом вираження краси в єдності, підпорядкованості, гармонії всіх форм і засобом передачі протилежностей.

Об'єднання мас ґрунтується на прийомі групування елементів за подібними ознаками: конфігурацією, розмірами, світлістю і кольором; фактурою, орієнтацією в площині або просторі; напрямом руху і розвитком форм. Але групування за подібністю не достатньо для виразного об'єднання мас. Виразальним чинником тут є структурна єдність усіх елементів композиції. Мистецтво групування вимагає від художника уваги до всіх

елементів композиції. Невдало взяті інтервали між предметами, змінені в бік зайвого зменшення або збільшення, не відтворюють ідейний зміст.

Спочатку був підібраний ряд фоторобіт, для того щоб надихнутися та розпочати ескізний пошук, створення художнього образу. Художній образ це конкретно-чуттєва форма відтворення і перетворення дійсності. Образ передає реальність і в той же час створює новий вигаданий світ, який сприймається нами як існуючий насправді. Важливо, що образ в роботі – це зовнішнє вираження внутрішнього світу і відображення характеру автора.

Перші варіанти вирішення обраної теми були далекими від кінцевого ескіза (Дод. А, рис.2).

Ескізування є невідомою частиною процесу проектування об'єктів художнього формоутворення. На цьому важливому етапі вирішуються основні питання композиційного, функціонального та конструктивного характеру. Одним із першочергових етапів ескізування є створення начерків, тобто необроблених рисунків, що попередньо окреслюють основні риси того, що повинно бути зображено.(Дод.А.рис.1) Ескізи також можуть бути виконані в об'ємі, наприклад невеликі макети виготовлені із глини чи пластиліну. Це допомагає побачити майбутній виріб із усіх його сторін.

Процес ескізування дозволяє зафіксувати самі креативні ідеї, оцінити певні вирішення, за допомогою порівняння та відкидання оприділити найкраще вирішення майбутньої роботи. Ескіз дає змогу сміливим експериментам та свободу найрізноманітнішим ідеям.

Захопившись ідеєю нашої дипломної роботи - почали створювати невпевнені начерки на папері, які перетворювалися вже у більш конкретні замальовки. (Дод. А,рис 3) Перші початкові ескізи були не досить чіткими. Зображення крил мали різноманітні форми, мали динамічну композицію.(Дод.А,рис.4) Потрібно було розробити не один ескіз, щоб віднайти саме те, що відповідало нашому задуму. З кожним ескізом ми все чіткіше бачили художній образ та гармонію співвідношення всіх елементів декоративної композиції.(Дод.А,рис 5)

Бачення в уяві кольорової гама і фактури надихали на нову фантазію, починався великий творчий задум, пошук композиційного мистецького твору. Нові лінії, видозмінені ідеї, образи, які постійно набували нових форм. При створенні ескізів була важлива кожна деталь, деякі елементи відкидалося, що було необхідно для загальної композиції. Легкість переходів від одної думки до іншої змінювало на папері загальну форму ескізів доповнюючи її баченням центру композиційного вирішення, динамікою, пластичністю, мальовничістю, атмосферою освоєння стану внутрішнього переходу в нову уявну реальність ідей. Динаміка ліній форм, кольорової та світлової гама поступово створювали особливий пластичний малюнок мистецького твору, який ставав не випадковий- анархічний, а підкорювався загальному задуму, стверджувався як художньо-цілісний продукт.

Етап ескізування потребував багато часу вмінь, спостереження та натхненної праці художника.(Дод.А,рис 6).

Ідейний пошук, пошук форми та стилю виконання роботи (Дод А,рис 2.1). Наступні ж варіанти вже мають більш чітку форму, простежується наша тема «Крила» (Дод.А, рис. 5.1).

Затверджений ескіз має закладений ідейний зміст та найбільше підходить для створення його в матеріалі, оскільки і композиційні рішення і вдало підібрана кольорова гама гармонійно поєднуються та несуть в собі глибину та цілісність керамічних форм. Робота включатиме в собі чотири частини , які поєднуються та мають вигляд двох крил, котрі кріпляться до дерев'яної дошки - силуету людини. Крила мають різну кольорову гаму, одне буде в темних віддтінках, а інше в світлих. Що матимуть в собі контрастну особливість. (Дод.А,рис.7).

Отже, ретельно обдумавши образ роботи як з точки зору композиції, так і з точки зору інформаційної цінності та лексики, яку вона нестиме, можемо чітко окреслити схему розвитку ескізної роботи, з якої і народиться проект нашого мистецького твору. Проаналізувавши ідеї та варіації щодо образу

майбутньої роботи ми бачимо, що від першого ескізу до останнього робота зазнала значних видозмінень. Раціональний розвиток будь – якої творчої роботи базується на розвитку, удосконаленні і тим самим поліпшенні остаточного, кінцевого варіанта. Так було і з нашою роботою. Провівши значну роботу над розробкою ескізів і дійшовши до бажаного результату, ми знайшли саме той образ, який відповідає задуму. Окрім естетичного навантаження наша робота має нести ще і психологічний підтекст, певний інформаційний зміст.

У результаті проробленої роботи можемо приступати до втілення задуму в проєкті.

2.2. Створення проєкту дипломної роботи

Після тривалого ескізного пошуку, під час якого ми наскільки можливо ретельно опрацювали нашу тему в графічних ескізах, постає наступне завдання, а саме – виконання проєкту. Проєкт дає можливість уявити сторонньому глядачу реальний результат майбутньої роботи, в натуральну величину, з передачею її розмірів та вигляду роботи в інтер'єрі. Для виконання проєкту нам знадобились набуті нами знання, вміння та навички з кольорознавства та композиції.

Проєкт – стадія розробки виробу і проєктна конструкторська документація, яка містить остаточне технічне рішення і дає повне уявлення про будову розроблюваного виробу. Перш за все, варто звернути увагу на те, що хоч проєкт і є чистовим варіантом після ескізної роботи, часто буває що при перенесенні рисунку на значно більшу площину ми стикаємось з певними труднощами через те, що в чорновому варіанті всі деталі роботи можуть здаватись цілком продуманими, а при перенесенні задуму на велику площину в чистовому варіанті починаємо помічати певні недоліки, яких раніше, здавалось, не було. Працюючи над проєктом, ми вдосконалюємо результати попереднього пошуку все нові і нові деталі, які потрібно узгодити і закомпонувати до кінця. Виконати проєкт у матеріалі можливо буде тільки

у випадку професійного володіння матеріалознавством, уміння мислити пластичною формою. Також з того, як ми виконаємо проект, буде видно не тільки наскільки добре у нас сформовані навички скульптора, а і навички графіка (наскільки вдало обраний малюнок декору, його масштаб та розміщення) та живописця (правильне визначення кольорового вирішення роботи).

Для проекту знадобився планшет, який ми обтягнули папером. На проекті ж важливо відтворити точний рисунок роботи за допомогою кольору, техніки рисунка та матеріалу, яким виконується проект. Для виконання проекту ми обрали фарбу акрил та м'які графічні матеріали, за допомогою яких можна підсилити тіні та об'єми. За допомогою масштабування ми можемо легко перенести основний рисунок, важливо, щоб при перенесенні не змінились пропорції і всі пророблені деталі не втратили свого вигляду. (Дод.Б,рис.1)

На позаплановому перегляді ми представили свою роботу перед викладачами кафедри, розповіли про мету та символічне значення творчої роботи. Після представлення були висвітлені всі помилки та зауваження, які ми врахували при подальшій роботі над дипломом. Ми прийшли до висновку, що потрібно змінити проект, використавши інший наш ескіз, який більш вдало розкриває нашу тему, та гармонійно виглядає. Щоб проект був вдалим, потрібно враховувати усі деталі, щоб при підписанні проекту шрифт був правильно підібраний під стиль нашої роботи, щоб не було виразних, дуже яскравих кольорів, які, зазвичай, беруть на себе багато уваги. Врахувавши всі зауваження на позапланованому перегляді та виправивши всі помилки та недоопрацювання новий проект можна представляти перед комісією на основному захисті.

3. ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА

3.1. Підготовка робочого місця та вибір інструментарію для виготовлення дипломної роботи .

Художня кераміка – один із найдавніших видів декоративно-прикладного мистецтва, виготовлення оригінальних виробів із глини різноманітного функціонального призначення. Саме тому, цей вид мистецтва вимагає не лише творчих знань, але й знання правил безпеки у майстерні, правил організації робочого місця та підбору необхідного інструментарію.

Втілення задуму у кераміці – це складний та тривалий процес. Для того, щоб кінцевий результат був успішним, необхідні знання з технології матеріалознавства, адже саме незнання деяких технологічних процесів може негативно вплинути на результат нашої роботи.

Правильно організувати своє робоче місце – одна з головних умов якісного й швидкого виконання роботи. Місце, де ми маємо виконувати дипломну роботу, повинно мати добре освітлення та всі сприятливі умови. Бажано, щоб воно розміщувалось поблизу джерела денного освітлення (вікна). Перед початком роботи стіл треба застелити цупкою тканиною, до якої не буде прилипати глина. Приготовлена чиста глина має бути в поліетиленовому пакеті, або у вологій ганчірці, це необхідно для того, щоб вона не пересихала та залишалася у правильній консистенції.

При виборі інструментарію, найкраще надавати перевагу інструментам з дерева. Вони міцні, їх легко чистити та довго залишаються у належному робочому стані. Металеві предмети використовуються переважно для розрізання глини, або для глибокої різьби. Для розрізання щільної глини зазвичай використовують гончарні струни. Залізні гончарні ножі, ложечки, металеві різці потрібні для вилучення зайвої глини і відрізання тонких частин.

А для «перебивання» і переминання глини застосовуються великі дерев'яні скульптурні стеки, за допомогою яких формується потрібний об'єм[5,с.26]

При роботі з глиною найкращими інструментами є дерев'яні стеки різної форми. Їх вирізають з твердих порід дерева – самшиту, яблуні, бука, клена, берези. Для хорошої вологостійкості готові стеки бажано виварити в соняшниковій або лляній олії. Також при роботі нам знадобляться такі інструменти як петлі. Вони мають таку назву відповідно до їхньої форми-дерев'яні палички із закріпленими на кінцях дротами-петлями, що видаляють зайву глину. Треба мати петлі з робочими кінчиками, різні за розмірами й конфігурацією.

Для декорування поверхні глини стане в пригоді все, що здатне утворювати на глині цікаві відбитки: палички з кінчиками – штампиками у формі трикутників, кружечків, квадратів, рисок, зірок; загострені палички різного діаметра, тканини з різними фактурами а також безліч побутових речей. Обов'язково на робочому місці має бути мисочка з водою .У ній ми будемо мити руки й інструменти, зволожувати глину[20,с.46].

Необхідні також ножі з дерев'яним і металевим лезом, що будуть використовуватись в роботі з м'якою і підсушеною глиною.

Крім інструментів, необхідно підготувати дощечку, на якій буде безпосередньо проводитись ліплення. Її потрібно добре висушити і так само, як і стеки, просочити кілька разів гарячою оліфою [21,с.32].

Циклі різної форми використовуються для вигладжування і ущільнення глиняної поверхні. Шпателі використовують для очищення робочої поверхні та декорування форми виробу. Качалки різних діаметрів використовують для розкачування глиняних пластів. Саморобне приладдя для формування та текстурування є дуже зручними і необхідними інструментами. Це може бути різне кухонне приладдя, штампи з різними фактурами, та різні господарчі дрібниці [5,с,10]

Під час роботи необхідно мати під рукою засоби, що допомагають підтримувати потрібний рівень вологості глиняного тіста. Для цих цілей служить губка і пульверизатор для води. Вологими шматочками полотна і ганчірочками з натурального волокна накривається глина по закінченні роботи[5,с.12].

Бажано не переривати на довго роботу з глиною, адже вона має особливість швидко підсихати, тому потрібно уважно контролювати процес декорування, та швидко працювати, щоб уникнути виникнення тріщин та деформацій.

Залежно від техніки декорування мистецького виробу при фарбуванні використовують різні інструменти. Підбір пензлів для декорування має вагоме значення. Вони мають різну величину і форму, синтетичну або натуральну текстуру. Пензлі з тонким кінчиком слугують для дрібної деталізації.. Більш товсті пензлі використовуються для заповнення поглиблень або для техніки тиснення.

Найрізноманітніші техніки розписного декорування залежно від способу нанесення на вироби поділяються на розпис від руки, механічне оздоблення та комбіноване (поєднання двох попередніх).

Розпис пензлем передбачає виконання «відводок» (вусик, стрічка), орнаментальних зображень, букетів, портретні й тематичні композиції. Чіткою графічністю ліній вирізняється техніка ритування (продряпування) сирого черепка металевою або дерев'яною паличкою.

До вільного орнаментального розпису ангобами (різновид глиняної фарби) належать стародавні техніки ріжкування і фляндрівка. Термін «ріжкування» походить від ріжка, наповненого ангобом. У маленький отвір в його нижній частині вкладавали гусяче перо або скляну трубочку, і рівна цівка ангобу лягала на поверхню виробу. Тепер ріжок замінений гумовою грушею. Ріжкуванням можна проводити прямі й хвилясті лінії, виконувати крапки, розетки, листочки та інші орнаментальні елементи. Фляндрівка дещо подібна до мармурових розводів, характеризується чіткими,

зигзагоподібними волокнистими лініями, розташованими симетрично по обводі виробу. Техніки різкування і фляндрівка застосовуються для оздоблення майолікових творів.

Також для отримання декоративного ефекту використовують спосіб тампонування - нанесення фарби товстим пензлем, а також техніка розпилення за допомогою пістолета(фарборозпилювача).Пістолет-фарборозпилювач та компресор використовується для нанесення прозорої глазури на заключному етапі роботи. Застосовуючи пістолет, можна домогтися ефекту розмитості, який нагадує техніку аерографії.

Пластично-фактурне оздоблення у кераміці має такі технічні різновиди: лощення, фактура «ниток», контррельєф, ажур, рельєф і круглий ліпний декор.

До найдавніших фактурних технік декорування гончарних виробів належить лощення — полірування черепка за допомогою дерев'яної палички або камінчика. Контррельєфний декор у вигляді відбитків роблять за допомогою штампиків. Він розрахований на світлотіньовий ефект. Ажур як техніка декорування, уподібнена ажурно-плетеним виробам, зустрічається в порцеляновому і фаянсовому посуді, часто поєднується з рельєфом та розписом. Круглий ліпний декор найкраще поєднується і найбільш художньо виправданий, якщо органічно поєднується із деталями виробу: вушком, носиком, ручкою, накривкою. В оздобленні кераміки засобами дрібної об'ємної скульптури мають значення масштаб, образне узагальнення, підлеглість декору функціональній формі.

Розписні й пластично-фактурні техніки можуть виступати у різноманітних поєднаннях, збагачуючи декоративність і художню образність керамічних творів.

Отже, правильно підготувавши робоче місце і підібравши весь необхідний інструментарій, можна набагато покращити та пришвидшити виконання мистецького твору. Адже правильно підготовлене робоче місце і необхідні інструменти під рукою-запорука продуктивної і майстерної роботи.

3.2. Основні технологічні етапи виготовлення твору.

Коли ми розробили ескізи і затвердили остаточний проект нашої роботи ми приступили до втілення художнього задуму уже безпосередньо в самому матеріалі. Після доволі тривалого ескізного пошуку та розробки проекту прийшов час для втілення у матеріалі нашої дипломної роботи.

Першим етапом роботи було створення трафаретів, адже наша робота складається із двох крил, які за розмірами повинні бути однакові один відносно одного. Виконання роботи включає в себе ручну ліпку, а не відливання гіпсової форми, тому етапи створення потрібно проводити дуже швидко, щоб глина не пересихала.

Перший етап включає в себе підготовку глини, лише тоді вона буде придатна до роботи, адже від добротності глини залежить якість майбутнього керамічного виробу. Навіть у найчистішій глині трапляються камінчики, гілочки та інші домішки, які під час випалу можуть нашкодити та навіть спричинити руйнування виробу. Процес очищення глини від домішок називається вимулюванням. На цьому ж етапі відбувається змішування глини з шамотом. Шамот – це випалена і подрібнена вогнетривка глина або каолін, використовується як компонент для зменшення пластичності та усадки шамотних мас.

Приготовлену таким чином глину я шляхом “відбивання” виминаю об стіл для того, щоб вибити із неї повітря та зайву вологість. Ретельно переминаючи її доводжу до потрібної консистенції, вона повинна бути і не надто волога і не надто суха. Це дуже важливо, адже від цього залежить чи буде вдалим кінцевий результат нашої роботи.

Виконавши всі підготовчі роботи, переходимо до основного - набивання та створення пластів з шамотної маси (Дод.В,рис.1). Пласт повинен бути рівномірним та з однаковою товщиною не більше п'яти сантиметрів, за цим потрібно уважно стежити та постійно перевіряти товщину. Створюємо першу частину роботи - перший лівий верхній пласт, на який за допомогою шлікера кріпимо деталі нашого крила(Дод.В,рис.2). Шлікер - це рідка глина,

яка виконує роль клею в нашій роботі. Для деталізації пер, які уже прикріплені поверх пласта знадобляться інструменти, перелічені в попередньому розділі (Додаток В, рис.3).

Ліпка деталей та створення декору вимагає швидкого виконання, для того щоб робота не пересихала і в подальшому не було тріщин. Тому перериваючи роботу до наступного дня, її легенько зволожують і обов'язково огортають вологим полотном або поліетиленовою плівкою. Після виготовлення всіх деталей роботу залишаємо на повільну сушку, тобто сушимо не всю відразу, а прикриваємо легенько плівкою, надаючи при цьому доступ повітря. (Дод.В, рис.4). Обов'язково на краї пласта потрібно положити невеликий важелі, щоб при висиханні в роботі не було деформації.

Процес сушіння вимагає особливої уваги: якщо сушка проводиться не згідно технологічних вимог, то збільшується ймовірність того, що виріб розтріскається або деформується. Випаровування води відбувається спочатку із зовнішньої оболонки, а потім вже із середини глиняної маси. Щоб не було тріщин та робота була цілою і не деформованою потрібно стежити за тим, щоб процес сушки протікав поступово і рівномірно, різка зміна температури може пошкодити, або навіть зруйнувати роботу. Ступінь вологості і усадки глини дуже високий, тому виріб повинен висихати якомога повільніше. Дрібні деталі і місця з'єднань висихають набагато швидше, ніж загальна маса. Також необхідно тримати виріб на бездоганно рівній, бажано дерев'яній поверхні, яка не призведе до деформації глини при її усадці.

Ідентично ми працюємо із правою верхньою частиною крила, а після того вже починаємо виготовляти дві нижніх частини, які мають більший розмір від верхніх.

Коли частини крил добре висохли, ми ретельно зачищаємо їх наждачним папером та протираємо вологою губкою. Підготовлюємо до нанесення ангобів та глазур (Додаток В, рис.5).

Завершальним етапом підготовки роботи до випалу є розпис. Ми розписуємо нашу мистецьку роботу ангобами-це рідка глина, розведена до

консистенції сметани з домішками барвників.(Дод.В, рис.6) Широко застосовується такий художньо-технічний прийом обробки керамічних виробів як глазурування. Покриття глазур'ю - склоподібною масою має не тільки естетичну ціль, але й оберігає від проникнення вологи, робить виріб більш міцнішим. Глазурі можуть бути прозорими (безбарвними і кольоровими) та непрозорими, перші добре проявляють колір глини з якої зроблено виріб. На нашій мистецькій роботі спочатку ми використовували розпис ангобами, основні кольори яких були чорний та білий, які гармонійно виглядають на теракотовій поверхні глиняного виробу та поверх них для підсилення кольору наносили прозору глазур, що створило ефект глянцю. Спочатку перед нанесенням ангобів на лівому крилі, яке має бути білим кольором чорною поливою було зроблено втирку у рельєфні лінії що надало графічного ефекту і добавило глибини декоративному зображенню(Додаток В, рис 6.1). На правому крилі ми використовували білу та фіолетову втирку, щоб створити контрастний ефект, адже саме крило чорного кольору (Дод.В, рис. 6.2).

Після розпису виріб відправився на випал, який відбувався за температури 700-800 С.

Після вдалого випалу ми кріпимо наші частини крил до вже підготовленої дерев'яної дошки, яка також є елементом нашої роботи (Дод.В, рис.7).

3.3. Проведення економічних розрахунків та обґрунтування витрат під час створення декоративної композиції.

Талант, душа та розум потрібні для того, щоб створити мистецьку роботу, але будь який виріб також потребує і фінансових затрат.

Так само і наша мистецька робота потребує певних фінансових витрат, кількість яких маємо обрахувати власноруч і підбити підсумок щодо

фінансових можливостей для виконання задуму, адже в умовах ринкової економіки всі товари та послуги мають власну ціну.

Якісний матеріал та складові для нашого мистецького виробу поліпшують вигляд кінцевого результату. Отже, складемо таблицю наших витрат на дипломну роботу, для вирахування її собівартості.

Підрахування витрат на виготовлення декоративного пласта:

Матеріал	Кількість	Вартість
Глина гончарна МКФ-2	5 кг.	150 грн.
Ангоби	60 мл.	43.5 грн.
Поливи глянцеві	90 мл.	12.5 грн.
Електроенергія	16 год.	200 грн.

Таким чином, собівартість матеріалів нашої роботи становить 406 грн.

Отже, нами було використано широкий спектр матеріалів та інструментів, що дозволило втілити творчий задум в матеріалі і віднайти нові творчі рішення в процесі виготовлення дипломної роботи.

Висновки

Отже, вивчивши та дослідивши основні причини міграції молоді можна зробити висновок, що питання проблеми міграції на сьогодні є надзвичайно актуальними та сам процес має як позитивні так і негативні сторони. Переважно головними причинами від'їзду молоді за кордон є економічні, зокрема низька заробітна плата, безробіття і т. д. Звідси і виникає трудова міграція, що є однією із найважливіших проблем в нашій державі. Важливим є те, чи повернуться українські мігранти додому, чи вони знайдуть та реалізують себе за кордоном.

Україна втрачає робочу силу та інтелектуальні ресурси і все це зумовлено не тільки внутрішніми, а й зовнішніми факторами, тому в країнах ЄС створюються більш сприятливі умови для працевлаштування із гідною заробітною платою. Можна побачити процес який має назву «Відтік мізків», що означає масову еміграцію яка обумовлена від'їздом з країни чи регіоном фахівців, митців, вчених, кваліфікованих робітників. Можна сказати, що країна, в якій відбувається цей процес зазнає значних економічних, культурних, політичних збитків. Щоб якось зарадити цій проблемі, важливо не обмежувати процес трудової міграції, а створити сприятливі умови для отримання освіти та професійного зростання висококваліфікованих фахівців в межах своєї країни.

Що стосується ролі мистецтва в умовах еміграції то можна відмітити деякі позитивні моменти. Адже багато українських митців отримали світове визнання саме після еміграції . Причиною якої часто були відсутність умов для творчого розвитку та реалізації себе як митця. Українське мистецтво було заручником різних політичних обставин, через це воно досить довгий час залишалось зосередженим на внутрішніх проблемах. Ще за панування СРСР воно призупинилося в своєму розвитку та відставало від закордонного мистецтва на декілька десятиліть. Подалі від своєї батьківщини, але із свободою вільно творити та розвиватися, українські художники - емігранти здобувши світову славу піднесли свою державу на високий рівень, адже

митці часто використовували при створенні своїх творів образ України її звичаї, традиції, символіку. Можна відмітити таких художників як Василь Хмелюк, Давид Бурлюк, Олексій Грищенко, Микола Кричевський, Олексій Ісупов, Миколи Ісаєв, Леон Ковальський, Соня Левицька, Іван Марчук та інших митці, чий імена сьогодні широко відомі в світі. Їхня творчість оцінена на дуже високому рівні. Роботи переважно на глобальні теми? які розкривали всю заборонену проблематику репресій та соцреалізму також присутнє художнє відтворення сильної особистості українця, незламного духом патріота своєї держави. Крилатий вислів Джорджа Сантаяна “ті, хто не пам’ятають історії, не знатимуть майбутнього” підкреслюють головну роль української діаспори – зберегти історичну пам’ять українського народу - це значить зберегти її майбутнє та незалежність.

Так і наша робота «Крила», яка несе в собі символ міцного духу, незалежності, сили. Крила є інтерпретацією міграції .Адже, підсумовуючи все вище сказане, можна зрозуміти, що процес міграції дуже неоднозначний. Людина може бути в будь-якій точці земної кулі по тих чи інших причинах. Може повернутися на свою батьківщину вже іншою. Переживши всі життєві труднощі та негаразди, увібравши в себе весь новий досвід стає сильнішою та витривалішою. Тому можна підмітити, що наші крила не мають досконалості чистого кольору та ідеальної форми. Вони наче знаходяться в стані очікування, щоб злетіти у стрімкий творчий політ та досягнути гармонію синтезу мистецтва з людиною та навколишнім світом.

Також необхідно зазначити, що було виконано ряд завдань: зліплена робота в матеріалі з попередньо розробленими ескізами і опрацьованою джерельною базою, оформлено пояснюючу записку зі списком використаної літератури і додатками, досягнена мета дипломної роботи - через призму власного бачення ми розкрили тему за допомогою засобів мистецтва, а саме декоративної композиції «Крила» та привернути увагу до соціальної проблеми міграції. Таким чином, виходячи з власних досліджень та вище сказаного, можна зрозуміти, що пройшовши весь етап створення виробу, він

вийшов за рамки утилітарності і стає своєрідним синтетичним видом творчості, яка об'єднує в собі скульптуру, живопис, графіку, і стає результатом в художньому експериментуванні, проявляючи різноманітність конструктивних і фактурних властивостей керамічного матеріалу.

Під час виконання мистецького твору ми пропустили матеріал через призму власного бачення, що дало можливість створити новий мистецький продукт, тому що митець – це та людина, яка вміє не тільки якісно відтворити певний образ, а і створити його, вклавши туди частинку себе, частинку власного бачення та світосприйняття.

Отже, дослідивши необхідну джерельну базу та успішно виконавши усі завдання для досягнення мети, а саме створення художнього образу, ми створили зовсім новий за своїм трактуванням та композицією мистецький виріб – декоративну композицію, яка, на наш погляд, розкриває тему «Крила» у нашому сприйнятті.

Список використаної літератури

1. Бахчеванова Н. В. Міжнародна міграція робочої сили в умовах глобалізації // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 2011. Харків: Університет банківської справи. Том 2, № 11. 9 с.
2. Бараник З. П., Романенко І. О. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження // Ефективна економіка. Дніпро: Дніпровський державний аграрно-економічний університет, 2014. № 6.
3. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. Т. 1. № 6–1. С. 142–144.
4. Бондарева С. К., Колесов Д. В. Миграция (сущность и явления). 2-е изд. Москва: изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: изд-во НПО «МОДЭК», 2007. 296 с.
5. Буббико Джованна, Хуан Крус. Керамика. Техники, материалы, изделия. Москва: Ниола-Пресс, 2009. 212с
6. Бублій М. П. Фактори міграції робочої сили та особливості її статистичного обліку // Державне будівництво. Харків: Харківський регіональний інститут державного управління, 2008. № 1. 13 с.
7. Волоско Я. О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки // Львів: Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки, 2015. № 824. С. 21–26.
8. Гайдуцкий А. Миграционный капитал в Украине: скрытая реальность [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://demoskore.ru/weekly2008/0339/analit04/php/>
9. Герегова С. Українство Василя Курилика крізь призму його мистецької творчості//Питання історії України. 2008. Т. 11.С. 118.
10. Герегова С. Українство Василя Курилика крізь призму його мистецької творчості // Питання історії України. 2008. Т. 11. С. 117–122;

11. Герегова С. Українські іммігранти у мистецькій спадщині Василя Курилика // Матеріали Першої міжнародної конференції з Канадознавства, 26–28 лютого 2010 р. Чернівці: ЧНУ.2011. С. 255–261.;
12. Герегова С. Художник Петро Мегик та його роль у становленні українських мистецьких інституцій за кордоном // Питання історії України.2010. Т. 13. С. 71–76;
13. Горбунова Г. А. Людмила Морозова: життя і творчість // Праці центру пам'яткознавства (зб. наук. праць). Київ, 2010. Вип. 18. С. 197–210;
14. Рубашов Ю. М. Канадський художник Василь Курилик // Вісник КНУКіМ.Серія: Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 153–156;
15. Трембіцький А. М., Трембіцький А. А. Митець Петро Холодний і його картина “Ой у полі жито...” // Діячі освіти, культури і науки на Поділлі, 2012. Т. 19. С. 187–202.
- 16 . Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку // Демографія та соціальна економіка. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. № 1 (21). С. 233–242.
17. Запаско Я. П. Декоративно – ужиткове мистецтво: Словник: у 2 т. – Т. 2: Л – Я. Львів.: Афіша, 2000. 399 с.
18. Запаско Я. П., Голод І. В., Білик В. І., Кравченко Я. О. Декоративно – ужиткове мистецтво: Словник: у 2 т. – Т. 1. Львів.: Афіша, 2000. 316 с.
19. Звіт. Зовнішня трудова міграція населення України Електронний ресурс – [режим доступу] <http://www.openukraine.org/doc/BK-MIGR-ENDpdf>.
20. Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. Декоративно-прикладне мистецтво України ХХ століття: “у пошуках великого стилю”: навч.посіб. Київ: Либідь, 2005. 278с.
22. Кривенко Ю. Соціально-філософський аналіз причин та механізмів міграції людських ресурсів у постмодерному суспільстві // Чернівці: Науковий Вісник Чернівецького університету. Філософія, 2011. Вип. 561–562. С. 217–221.

23. Населення України. Трудова еміграція в Україні / ред. рада: Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.
24. Марія Долорс Рос Кераміка: Техніка. Прийоми. Вироби. Москва: Аст-прес-книга, 2003. 144 с.
25. Михайлов М. І. В світі естетики: Із історій естет. Категорій. Н. Новгород: Нижньогород, 1993. 58 с.
26. Мистецтво української діаспори. Повернуті імена: Збірник статей / ред. Федорук О., Степовик Д., Врублевська В., Коць М.. Київ: Тріумф, 1998. 382 с.
27. Федорук О. К. Василь Хмелюк / Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. Київ: Тріумф, 1996. 262 с.
28. Федорук О. К. Микола Бутович: життя і творчість. Київ–Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коця, 2002. 431 с.
29. Федорук О. К. Пластика Петра Капшученка: альбом. Київ–Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коця, 2004. 280 с.
30. Федорук О. К. Людмила Морозова: альбом / Академія мистецтв України, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, Держ. служба контролю за переміщенням культурних цінностей через держ. кордон України. Київ–Львів, 2003. 186 с.
31. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. Київ: БЛАНК-ПРЕС, 2015. 100 с.
32. Міжнародна економіка: навч. посіб. / за ред. Гронтковської Г. Е. та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 384 с.
33. Новоженець-Гаврилів Г.П. Мистецтво діаспори: від традицій української графіки – до модерних графічних форм // Вісник Харківської держ. академії дизайну і мистецтв. 2014. №№ 4–5. С. 81–84;

34. Новоженець-Гаврилів Г.П. Культурно-мистецька адаптація українських митців на теренах Німеччини // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Вип. Т. 2. 2014 С. 113–117.
35. Павліха Н. В., Степанюк Н. А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2017. Вип. 16. С. 219–223.
36. Передрій О. С. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. Вид. 4-те., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 263 с.
37. Романенко І. Причини і наслідки інтелектуальної трудової міграції // Актуальні питання фінансово-економічного розвитку держави та регіонів: зб. тез наукових робіт Міжнародної наук. - практ. конференції. Київ, 2014. С. 113–117.
38. Свид С. П. Художні техніки . Київ: Радянська школа, 1977. 78с.
39. European Convention on the Legal Status of Migrant Workers. Strasbourg: European Treaty Series, 1977. № 93. 12 p.
40. Ravenstein E. The Laws of Migration // Journal of the Statistical Society, 1885. № 46. P. 167–235.
41. Яців Р. Козак і Сталін // Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: Українська теоретична думка ХХ століття: Антологія / упоряд. Яців Р.М. Ч. 1. Львів: Львівська національна академія мистецтв, Інститут народознавства НАН України. 2012. 232 с.
42. Яців Р. Історія очима надії: Петро Андрусів // Хроніка 2000. 04/2012. Вип. 2(92): Україна–Польща: діалог упродовж тисячоліть: Ч. 1. С. 199–224.